

ZUZANNA TOPOLIŃSKA

Macedonian Academy of Sciences and Arts
Research Center for Areal Linguistics

Semantyka i składnia polskiego predykatu *ale*

A b s t r a k t: Polskie *ale* pojawia się w dwóch różnych typach kontekstów z dwoma różnymi funkcjami: 1. jako predykat z dwoma argumentami, +/- odpowiednik angielskiego *but* oraz 2. jako predykat z jednym argumentem, +/- odpowiednik angielskiego wtrącenia ‘what a ...!’. Fakt, że *mutatis mutandis* te same dwie funkcje pełni macedońskie *ama*, wskazuje na to, że mamy tu do czynienia w rozwoju właściwym dla języków słowiańskich.

Słowa kluczowe: współczesny język polski; znaczenie; modalność; spójnik; wykrzyknik

Predykat *ale* pojawia się w dwu tak zasadniczo różnych kontekstach, że czuje się upoważniona, żeby mówić o *ale 1* i *ale 2*.

Ale 1 to predykat o dwu argumentach zdaniowych; pierwszy z nich przedstawia sytuację możliwą, ale niespełnioną przez wzgląd na istnienie sytuacji, którą przedstawia drugi z tych argumentów, por. np. *Poszłabym na to spotkanie, ale mam w tym czasie ważny dla mnie wykład.*, *Dalabym ci ten rękopis, ale obiecałam go Hani.*, *Byłabym na tym posiedzeniu, ale niestety za późno dostałam zawiadomienie.* itp., itd.

Szczególny typ użycia to *Dobrze, ale...*, tj. coś w rodzaju ‘zgadzam się pod warunkiem, że...’. Warto wspomnieć, że język macedoński zidiomatyzował ten typ użycia w postaci zrostu *арно ама...*

Ale 1 pojawia się również w postaci „znominalizowanej”, por. np. *Ty to zawsze masz jakieś ‘ale’* itp.

Można powiedzieć, że *ale 1* to dwuargumentowy predykat informujący o możliwym lub niemożliwym do spełnienia warunku zaistnienia danej sytuacji; pierwszy argument to owa nie istniejąca na razie sytuacja, drugi to przyczyna, dlatego warunek w danej chwili jest niemożliwy do spełnienia.

Ale 2 to *ex definitione* ekspresywny jednoargumentowy predykat wyrażający emocjonalny stosunek mówiącego do sytuacji, z którą został skonfrontowany; zależnie od kontekstu emocje są pozytywne lub negatywne, por. np. *Ale heca!*, *Ale uczt!*, *Ale koszmar!*, por. i – w odpowiedzi na pytanie – *Ale skąd!*, *Ale gdzie tam!* itp. itd.

W tradycyjnej terminologii gramatycznej *ale 1* to spójnik, a *ale 2* to wykrzyknik. O związku semantycznym między tymi dwiema funkcjami zdaje się świadczyć m.in. podobne obciążenie funkcjonalne macedońskiego *ama*.

Semantics and syntax of the Polish predicate *ale*

(summary)

Polish *ale* appears in two different contexts with two different functions: 1. as predicate with two arguments, +/- the equivalent of the English *but* and 2. as predicate with one argument, +/- the equivalent of the English interjection ‘what a...!’. The fact that *mutatis mutandis* the same two functions has Macedonian *ama* suggests that we are dealing here with a specific Slavic development.

Key words: modern Polish; meaning; modality; conjunction; exclamation mark